

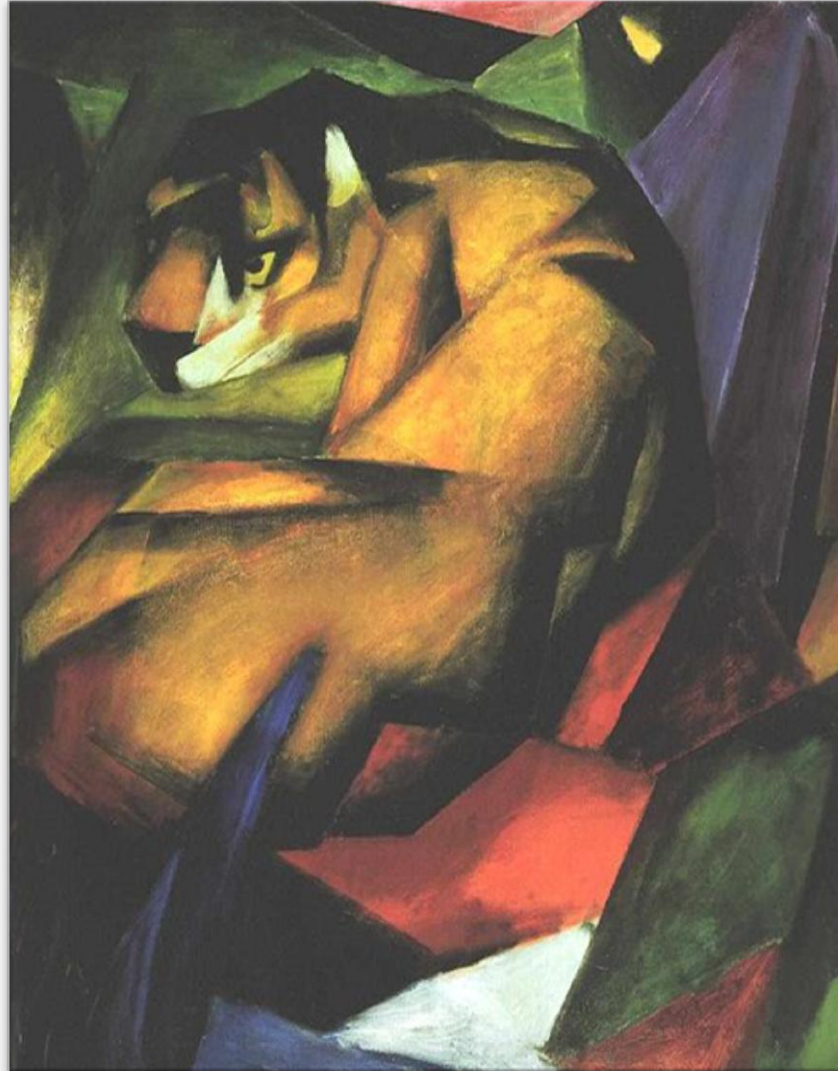
ΠΟΛΥΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟΤΗΤΑ

Paul Klee, 1927

ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟΤΗΤΑ

Εθνοπολιτισμική Ετερότητα Πολιτισμική Ετερογένεια

Φραντς Μαρκ, Η Τίγρις, 1912

Η απλή επαφή (απλώς είμαστε μαζί σε μια αίθουσα) δεν βοηθά στην αντιμετώπιση προκαταλήψεων.

Όταν δεν γνωρίζουμε αρκετά για την **κουltούρα** του άλλου, τότε καλύπτουμε τα κενά με ερμηνείες που οδηγούν σε **στερεότυπα**.

Παγκοσμιοποίηση και μετανάστευση

- ✓ Ενίσχυση των τοπικών ταυτοτήτων και πολιτισμικός ρατσισμός
- ✓ Η συνεχής έλευση μεταναστών αυξάνει τη γλωσσική και θρησκευτική ανομοιογένεια της χώρας και φέρνει στο προσκήνιο κοινωνικο-πολιτικούς και εκπαιδευτικούς προβληματισμούς.

☹ Πολυπολιτισμική κοινωνία > Πολύ ξένη κοινωνία;
Πολύ φοβική κοινωνία; Πολύ επιθετική κοινωνία;

☹ Ετερότητα και ξενοφοβία.

☹ Εκπαιδευτικός ρατσισμός: γηγενείς και «αλλοδαποί» μαθητές.

☹ Αξίες, ανθρώπινα δικαιώματα, ηθικά διλήμματα.

☹ Η εκπαιδευτική ομάδα είναι το αμόνι στο οποίο λειαίνονται οι συγκρούσεις, ρίχνονται γέφυρες επικοινωνίας, αναγνωρίζεται το διαφορετικό και προβάλλεται μια ανοικτή στάση απέναντι στη διαφορετικότητα.

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

- Υποθέστε ότι είσθε εκπαιδευτικός σε μια τάξη στην οποία ανήκουν μαθητές διαφόρων εθνοκοτήτων με γνώση της ελληνικής γλώσσας:
 - A. Ποια προβλήματα θα πρέπει να αναμένετε;
 - B. Ποια μέτρα πρέπει να πάρετε για την αντιμετώπισή τους;

Προβλήματα και Επιπτώσεις

Wassily Kandinsky - Red Spot II - 1921

- ☒ Παρερμηνεύεται η συμπεριφορά του 'άλλου', γιατί ερμηνεύεται από μια συγκεκριμένη οπτική γωνία χωρίς την τοποθέτηση στη θέση του 'άλλου'.
- ☒ Ανασφάλεια, αβεβαιότητα, καχυποψία μεταξύ «των μεν» και «των δε».
- ☒ Στερεότυπα και καχυποψία.
- ☒ Ανισότητα ευκαιριών και σχολική αποτυχία.

Μέτρα για την αντιμετώπιση προβλημάτων
που σχετίζονται με τον εκπαιδευτικό ρατσισμό
και την πολιτισμική ετερότητα
κατά τη διδασκαλία

Προϋποθέσεις για την αξιοποίηση της ετερογένειας στην ομάδα:
πολιτισμική ευαισθητοποίηση του εκπαιδευτή

Η ομάδα λειτουργεί ως εργαστήριο για την επεξεργασία θεμάτων σχετικών με στάσεις και δεξιότητες απέναντι στη διαφορά.

Ως εκπαιδευτικοί πρέπει:

- να διακρίνουμε αν, και σε ποιο βαθμό, ο τρόπος σκέψης έχει πολιτισμική προέλευση
- Να συνειδητοποιούμε ότι υπάρχουν διαφορετικοί πολιτισμοί που δεν είναι κατ' ανάγκην χειρότεροι ή καλύτεροι από τον δικό μας (και ότι υπάρχουν διαφορετικοί πολιτισμοί αλλά και υποκουλτούρες στον ίδιο πολιτισμό).
- Να διατηρούμε την ταυτότητα, αλλά και να αξιοποιούμε και τη διαφορετική προσέγγιση.

- Να λειτουργούμε σε διαφορετικά πολιτισμικά πλαίσια, χωρίς να χάνουμε την ταυτότητά μας και ταυτόχρονα να είμαστε ανοικτοί στο να αξιοποιούμε τη διαφορετική προέλευση.
- Να απομακρυνόμαστε από τα 'προσωπικά' και να προσανατολιζόμαστε προς τα (κοινά)πολιτισμικά χαρακτηριστικά.
- Εφαρμογή εκπαιδευτικών τεχνικών που προωθούν την επικοινωνία και τη σύσφιγξη των σχέσεων.

- ✓ Να κατανοούμε μια διαφωνία ή μια παρεξήγηση με βάση όχι μόνον τα προσωπικά αλλά και τα πολιτισμικά χαρακτηριστικά.
- ✓ Να προωθούμε κοινές δράσεις που να καλλιεργούν σχέσεις και να προωθούν την επικοινωνία δίνοντας στο θέμα πολιτισμικές διαστάσεις και πολιτισμική ποικιλότητα

Κοινό θεμέλιο:

Πρέπει να επικρατούν κοινές αξίες: αλληλοσεβασμός, αμοιβαία αποδοχή, αλληλεξάρτηση, σεβασμός στο διαφορετικό

- ❖ Θετική και ανοικτή στάση απέναντι στον άλλο,
- ❖ Σεβασμός, κατανόηση και ενίσχυση της πολιτισμικής ιδιαιτερότητας,
- ❖ Επαναπροσδιορίζουμε τη θέση μας, κατανοώντας συγχρόνως τη διαφορετική ή αντίθετη άποψη,
- ❖ Συνθετική και όχι αθροιστική ενσωμάτωση πολιτισμικών διαφορών,
- ❖ Ηθική και επιστημολογική αναγνώριση κάθε πολιτισμού.

Τι εμποδίζει την επικοινωνία σε μια πολυπολιτισμική τάξη;

Ανάμεσα στους τοίχους

του Λοράν Καντέ

1. Πώς αισθανόμαστε, ποια συναισθήματα μας διακατέχουν;
2. Περιγράφουμε σύντομα τα περιστατικά που μας έκαναν εντύπωση.
3. Πώς 'κρίνουμε' τη συμπεριφορά του εκπαιδευτικού; Ποιοι λάθος χειρισμοί έγιναν;
4. Πώς 'κρίνουμε' τη συμπεριφορά των μαθητών;
5. Πώς 'κρίνουμε' τη συμπεριφορά του Διευθυντή και των συναδέλφων απέναντι στους μαθητές και στον εκπαιδευτικό;
6. Πώς 'κρίνουμε' τη συμπεριφορά εκπαιδευτικού και Διευθυντή απέναντι στους γονείς;
7. Πώς κρίνουμε τη συμπεριφορά του Συμβουλίου απέναντι στον μαθητή;

Αντιμετώπιση-χειρισμός των μειονοτικών και πολυπολιτισμικών ομάδων

- ☺ Σεβασμός του 'άλλου' πολιτισμού.
- ☺ Μικρός αριθμός της ομάδας, ώστε να δέχεται ευκολότερα τη διαφορετικότητα.
- ☺ Η ίδια γλώσσα διασφαλίζει την επικοινωνία.
- ☺ Η ομαδοποίηση δεν πρέπει να γίνεται μόνο με κριτήριο τη γλώσσα: πολιτισμική ανάμειξη και ομαδοποίηση.

- ✓ Ο εκπαιδευτικός πρέπει να σέβεται τη διαφορετικότητα και συγχρόνως να υποστηρίζει τη συνύπαρξη των πολιτισμών.
- ✓ Να γνωρίζει ότι: Βιώματα και αρνητικά στερεότυπα επηρεάζουν τη διεργασία της ομάδας.
- ✓ Πρέπει να προσφέρει έμμεση αξιοποίηση ερεθισμάτων (όχι προσωπική αναφορά).
- ✓ Οι συνθήκες, στις οποίες κάποιος ζουν, δεν ευνοούν τη συμμετοχή τους στην εκπαιδευτική ομάδα.
- ✓ Ζουν σε χαμηλό κοινωνικοοικονομικό επίπεδο, ανασφάλεια, έλλειψη ψυχαγωγίας, ελλειψείς ή αρνητικές εκπαιδευτικές εμπειρίες .
- ✓ Δεν είναι πάντοτε ομοιογενής ομάδα (διαφορετική ηλικία, γλώσσα, κουλτούρα κλπ).
- ✓ Αποφυγή ομαδοποίησης με κριτήριο τον τόπο προέλευσης ή τη θρησκεία.

Ο ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ

- ✓ Να επιλέξει διδακτικό υλικό το οποίο να αναφέρεται στην προσφορά των μειονοτικών ομάδων. Αυτό το υλικό πρέπει να αντιμετωπίζει θετικά την πολιτισμική ετερότητα και διαφορετικότητα,
- ✓ Να προσεγγίζει τα ιστορικά γεγονότα με αμεροληψία,
- ✓ Να αντιμετωπίζει περιπτώσεις προσβολής των αλλοδαπών μαθητών ως ατόμων με χαμηλή νοημοσύνη κλπ.,
- ✓ Να λαμβάνει υπόψη του τη γλώσσα και το γλωσσικό επίπεδο των μαθητών,
- ✓ Να μην αγνοεί τη ρατσιστική συμπεριφορά.

Τεχνικές προσέγγισης

- **Δύο τεμνόμενοι κύκλοι** (αγόρια-κορίτσια-στο σημείο τομής αναφέρονται τα κοινά)
- **Αλυσίδα:** ομάδες μαθητών. Τυχαία ένας μαθητής αναφέρει ένα κοινό γνώρισμα με τον διπλανό του δεξιά..... Όταν ολοκληρωθεί ο κύκλος, τότε ο ίδιος αναφέρει μια διαφορά σε σύγκριση με τον διπλανό του αριστερά...
- **Ταξιδιωτικοί πράκτορες:** Ομάδες παιδιών αναλαμβάνουν να πείσουν τους άλλους, ώστε να επιλέξουν τη χώρα που εκπροσωπούν.
- **Παραδόσεις, ήθη, έθιμα:** Ομάδες αναλαμβάνουν να συγκεντρώσουν πληροφορίες για χώρες ή μέρη της Ελλάδος.
- **Σε ένα φύλλο χαρτί αναγράφουμε λέξεις:** γιατρός, αστυνομικός, μητέρα, πατέρας κλπ και τους καλούμε σε ομάδες να επεξεργασθούν τα σχετικά στερεότυπα.

- ☑ Ο εκπαιδευόμενος ως **ελεύθερος πολίτης** ανεξάρτητα από πολιτισμική προέλευση.
- ☑ Καταπολέμηση του ρατσισμού στην ομάδα: **διαχείριση προβληματικών καταστάσεων**. Κριτικός διάλογος με αφορμή συγκεκριμένες συμπεριφορές (προσβολές και διαπληκτισμούς).
- ☑ **Ευαισθητοποίηση σε πολιτισμικά θέματα**. Τρόποι αξιοποίησης της πολιτισμικής ποικιλότητας και διαφοράς.

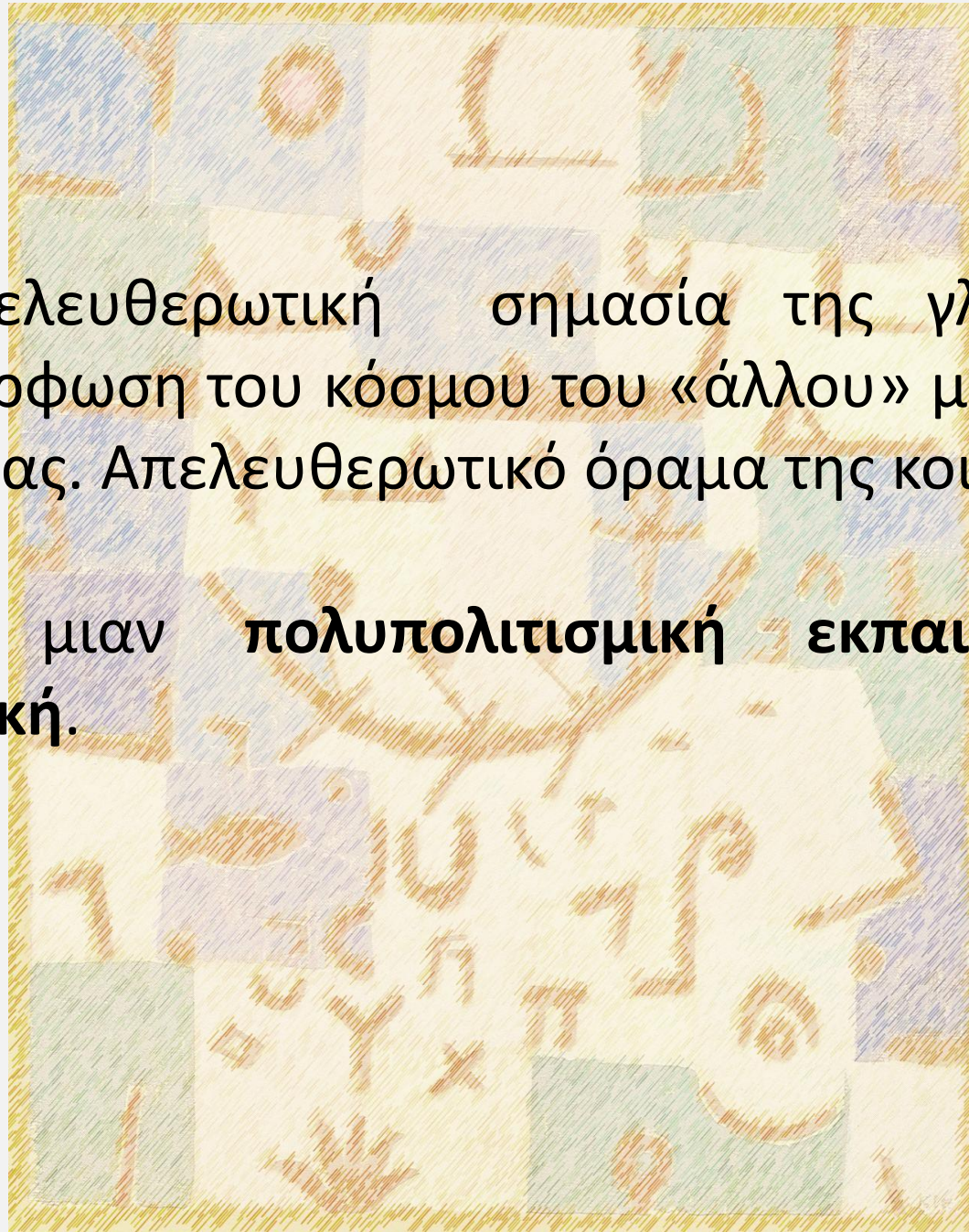
- ☑ Στρατηγική και εκπαιδευτικές τεχνικές που προωθούν τη διαπολιτισμικότητα.
- ☑ Μέτρα και τρόποι σύνδεσης των πολιτισμικών θεμάτων. Σύγκλιση πολιτισμών. Ομαδοσυνεργατική διδασκαλία, διαθεματική προσέγγιση, σχέδια εργασίας.
- ☑ Καταλυτικός ο ρόλος του εκπαιδευτικού. Η πολιτισμική προέλευση του εκπαιδευτικού. Η κουλτούρα του «δασκάλου».

- ☑ Ο μαθητής ως **ελεύθερος πολίτης** ανεξάρτητα από πολιτισμική προέλευση.

- ☑ **Καταπολέμηση του ρατσισμού στην τάξη:** διαχείριση προβληματικών καταστάσεων. Κριτικός διάλογος με αφορμή συγκεκριμένες συμπεριφορές (προσβολές και διαπληκτισμούς).

- ☑ **Ευαισθητοποίηση σε πολιτισμικά θέματα.** Τρόποι αξιοποίησης της πολιτισμικής ποικιλότητας και διαφοράς.

- ☑ Η απελευθερωτική σημασία της γλώσσας. Διαμόρφωση του κόσμου του «άλλου» μέσω της γλώσσας. Απελευθερωτικό όραμα της κοινωνίας.
- ☑ Προς μια **πολυπολιτισμική - εκπαιδευτική πολιτική.**

Πάουλ Κλέε, Το παραμύθι του Νείλου, 1937

Αποφυγή της διαχείρισης της πολιτισμικής ετερογένειας

Τρεις στρατηγικές οι οποίες μάλλον παρακάμπτουν τις πολιτισμικές διαφορές στην ομάδα παρά τις αξιοποιούν. Είναι λιγότερο αποτελεσματικές, αν και συχνά οι μένες που μπορούν να εφαρμοσθούν.

1. Οι πολιτισμικές διαφορές δεν γίνονται αντικείμενο συνειδητής διαχείρισης. Τα μέλη συνυπάρχουν χωρίς την προσπάθεια να δημιουργηθεί κοινό έδαφος. Πολλές φορές όμως προκαλείται θυμός και σύγχυση που μεταφέρεται στα διαλείμματα και στις ανεπίσημες ομάδες.

 - Συνήθως οι εκπαιδευτικοί συμπεριφέρονται με τον ίδιο τρόπο σε όλους, με αποτέλεσμα να θυμούνται τις διαφορές μόνον όταν δημιουργούνται συγκρούσεις.

- 2. Καλλιέργεια προσωπικών σχέσεων στα διαλείμματα ή σε άλλες ευκαιρίες. Αυτή η επικοινωνία άλλοτε είναι αποτελεσματική και άλλοτε ενδυναμώνει τα στερεότυπα.
- 3. Κοινή επαγγελματική κουλτούρα των γονέων: τους ενώνει το επάγγελμα και δημιουργεί ένα κοινό πολιτισμικό έδαφος. Βέβαια το επάγγελμα δεν έχει ενιαία κουλτούρα για όλες τις ειδικότητες, με διαφορετικό κύρος σε κάθε χώρα και με διαφορετικά στερεότυπα και προσδοκίες.
- Ως παράκαμψη των πολιτισμικών διαφορών μπορεί να θεωρηθεί και η άποψη ότι η γλώσσα αποτελεί το μεγαλύτερο πρόβλημα στην πολυπολιτισμική-διαπολιτισμική εκπαίδευση.

Ο ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ

- ☺ Να επιλέξει διδακτικό υλικό το οποίο να αναφέρεται στην προσφορά των μειονοτικών ομάδων. Αυτό το υλικό πρέπει να αντιμετωπίζει θετικά την πολιτισμική ετερότητα και διαφορετικότητα,
- ☺ Να προσεγγίζει τα ιστορικά γεγονότα με αμεροληψία,
- ☺ Να αντιμετωπίζει περιπτώσεις προσβολής των αλλοδαπών μαθητών ως ατόμων με χαμηλή νοημοσύνη κλπ.,
- ☺ Να λαμβάνει υπόψη του τη γλώσσα και το γλωσσικό επίπεδο των μαθητών,
- ☺ Να μην αγνοεί τη ρατσιστική συμπεριφορά.

☺ Να διδάξει για τον ρατσισμό στο πλαίσιο του μαθήματος ή/και στην ευέλικτη ζώνη,

☺ Να συζητήσει με τους γονείς, τους συναδέλφους του και τους μαθητές ζητήματα προκατάληψης.

Αντιμετώπιση προκαταλήψεων

- Προώθηση δραστηριοτήτων για την επίτευξη κοινών στόχων μέσα από τη συνεργασία με τη συμμετοχή του προσωπικού του σχολείου και του συλλόγου γονέων.
- Ισότιμη αντιμετώπιση όλων των μαθητών.
- Προσφορά ευκαιριών για επικοινωνία μεταξύ των μαθητών.
- Οι μαθητές και οι γονείς τους δεν πρέπει να βιώνουν τη διάκριση και τον αποκλεισμό.

Σύγκριση αξιών

- Τι θεωρείται έξυπνο ή νοητικά ανώριμο;
- **Λιβερία**: ταξινόμηση αντικειμένων όχι κατά κατηγορίες αλλά συνδυασμός τους.
- **Κένυα**: κάνουμε πράγματα που πρέπει να γίνουν και που οι άλλοι περιμένουν από εμάς, χωρίς να μας το ζητήσει κανείς.
- **Αφρική**: συμμόρφωση και αργός ρυθμός εργασίας

Σύγκριση αξιών

- Βορειοαμερικανικές κουλτούρες: επιβλητικός, σκληρός, χρήμα και κέρδος, ανταγωνισμός, επιβράβευση, άγχος μπροστά στην αποτυχία.
- Σκανδιναβικές κουλτούρες: ενσυναίσθηση, επεικέστερες με την αποτυχία, επιβράβευση για τη συνεργατικότητα.
- ✓ Οι εκπαιδευόμενοι, οι οποίοι προέρχονται από κουλτούρες του 'σχετίζεσθαι' δεν αισθάνονται άνετα να ανταγωνίζονται μεταξύ τους και να διαχωρίζονται σε 'καλά μέλη', τα οποία επιβραβεύονται. Επιθυμούν να συνεργάζονται.

Σύγκριση αξιών

- Αμερικανός: προσωπικό επίτευγμα, πρόοδος, αυξανόμενη αυτοπεποίθηση, σκληρή δουλειά, ευτυχία = επιτυχία.
- Έλληνας: υπομονή, θέληση, συνεργασία, κουράγιο, επιτυχία = αγάπη των άλλων, η αυξανόμενη αλληλεξάρτηση.

Σύγκριση αξιών

- Στάση απέναντι στην ομιλία και στη σιωπή: Ασία-Αφρική: η σιωπή είναι έκφραση σεβασμού (αναθέτουν στον εκπαιδευτή την ευθύνη για τη μετάδοση γνώσεων). Ο εκπαιδευόμενος ακούει και δεν κάνει ερωτήσεις, ενεργεί, παρά να εκφράζεται λεκτικά.
- Ατομικότητα-Συλλογικότητα: ατομισμός: βορειοευρωπαϊκές, αγγλόφωνες χώρες (Αγγλία, Αμερική, Αυστραλία, Καναδάς), Ολλανδία κλπ.
- Συλλογικότητα: Ελλάδα, Ασία-Τουρκία, Αφρική, νοτιοαμερικανικές χώρες (Βενεζουέλα, Περού, Κολομβία).

Σύγκριση αξιών

- Η Ελλάδα κινείται και στους δύο προσανατολισμούς: οι 'δικοί μας' και οι 'άλλοι'. Οι στόχοι της ομάδας πρέπει να γίνουν και δικοί μου, και το αντίστροφο = συνεργασία και κοινές αξίες.
- Οι εκπαιδευόμενοι της ατομικής κουλτούρας δουλεύουν μόνοι τους, μιλούν ελεύθερα και εκφράζουν τη διαφωνία τους.
- Οι εκπαιδευόμενοι της συλλογικής κουλτούρας δεν αισθάνονται άνετα στην ολομέλεια, δουλεύουν σε μικρές ομάδες με κοινά χαρακτηριστικά. Επιφυλάξεις κατά την πρώτη επαφή και γνωριμία, αμηχανία, ντροπαλοί, καλλιεργούν οικειότητα, προσοχή στον τόνο της φωνής, στις σχέσεις και όχι τόσο στο περιεχόμενο.

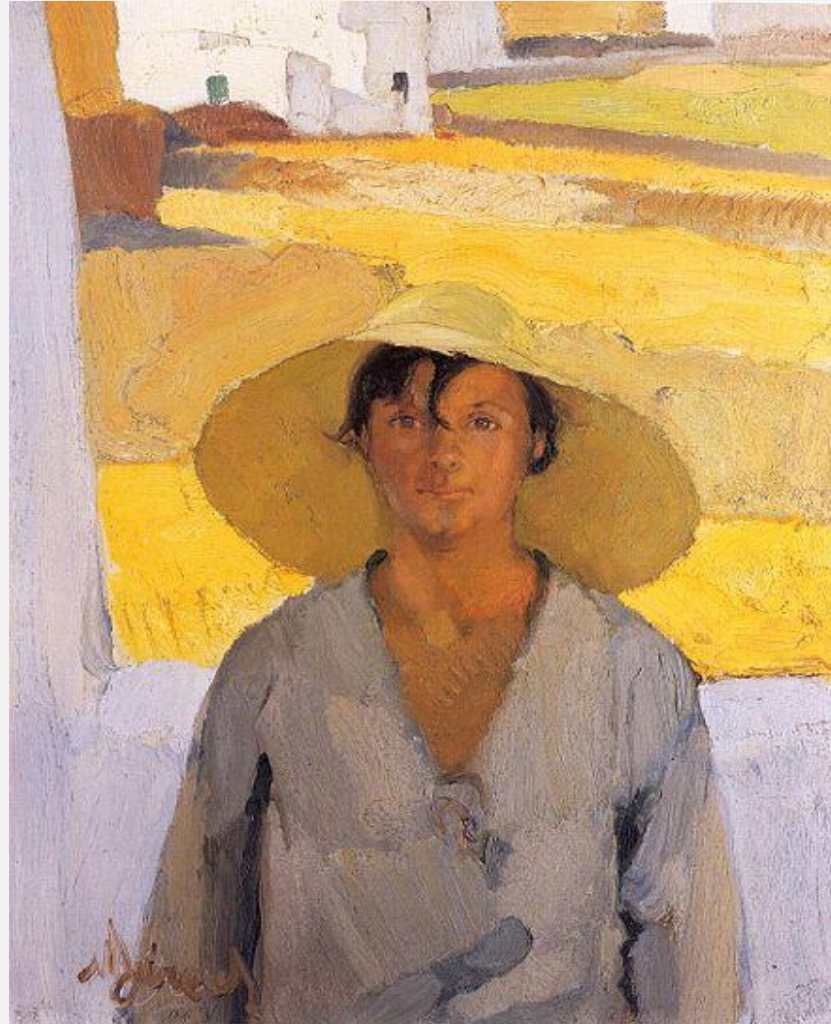
Σύγκρουση αξιών

- Στην ελληνική ομάδα αναμένεται από τον εκπαιδευτή να παίξει τον κύριο ρόλο βάζοντας το καλό της ομάδας πάνω από το δικό του- τα μέλη αναπτύσσουν σχέσεις μέσα από τον εκπαιδευτή. Ωστόσο ο εκπαιδευτής πρέπει να προωθήσει τις απευθείας σχέσεις μεταξύ τους.
- Στις ατομικές κουλτούρες μια διαφωνία μέσα στην ομάδα αντιμετωπίζεται ως 'εχθρός' - αγανάκτηση για τον διαφωνούντα. Η διαφορά προκαλεί δυσφορία.
- Στις συλλογικές κουλτούρες είναι φυσικό να δημιουργηθούν συγκρούσεις ή 'δίκαιος ανταγωνισμός' μέσα στην ομάδα.

ΦΥΛΟ και ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ

ΦΥΛΟ και ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ

Νικόλαος Λύτρας, Το ψάθινο καπέλο (1923-26), Εθνική Πινακοθήκη της Ελλάδας- Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτζου

Το φύλο του εκπαιδευτικού

- Οι γυναίκες δίνουν μεγαλύτερη προσοχή στις διαπροσωπικές σχέσεις. Πιο ευαισθητοποιημένες σχετικά με την ένταξη των αλλοδαπών μαθητών, αντιδρούν συγκινησιακά και είναι περισσότερο διαθέσιμες να ακούσουν τα προβλήματα των μαθητών.

ΦΥΛΟ

- Οι εκπαιδευτικοί σε όλες τις βαθμίδες προσεγγίζουν διαφορετικά τα δύο φύλα.
- Τα κοινωνικά πρότυπα επηρεάζουν και κατευθύνουν συμπεριφορές.
- Ποιες είναι οι ανάγκες των δύο φύλων;

Διαμόρφωση μοντέλων διαπολιτισμικής αγωγής

Αλέξης Ακριθάκης, Το μεγάλο ταξίδι, 1977

☺ Το μοντέλο της αφομοίωσης: συγχώνευση πολιτισμών, κοινός εθνικός πολιτισμός.

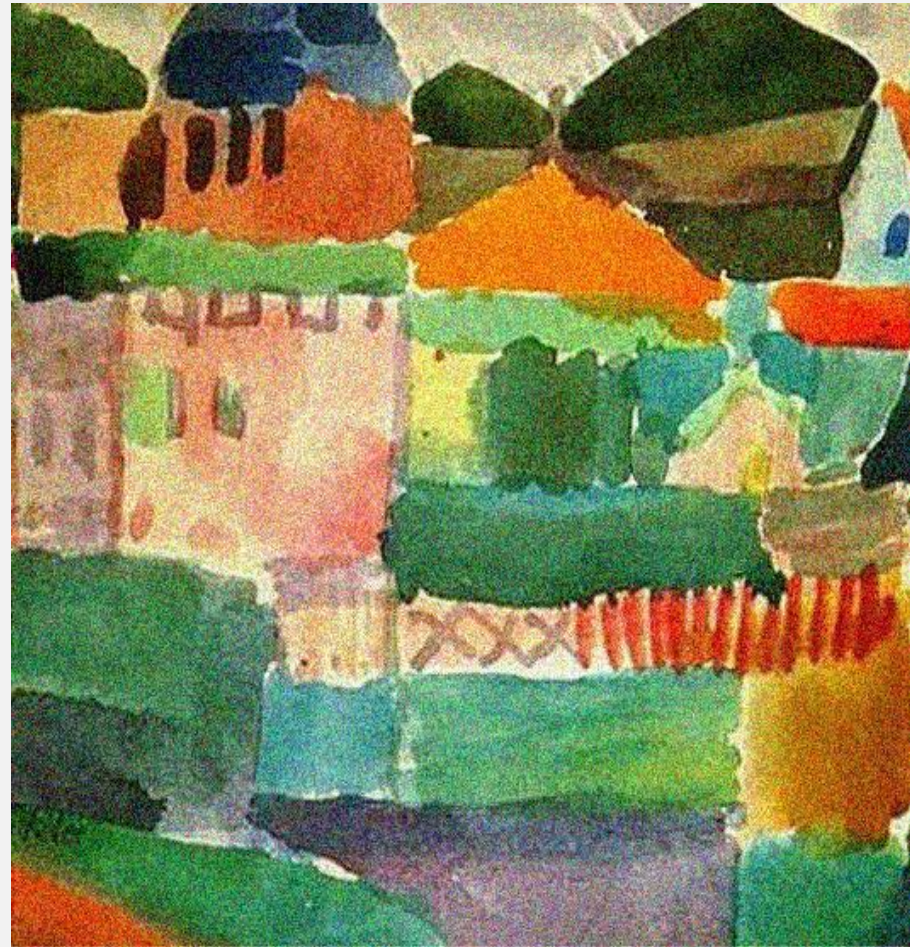
☺ Το μοντέλο της ενσωμάτωσης: μέσα από συγκεκριμένα προγράμματα ενισχύονται τα παιδιά των μεταναστών για την αποτελεσματικότερη ενσωμάτωσή τους στην κοινωνία και στο σχολείο.

☺ Το πολυπολιτισμικό μοντέλο: συνύπαρξη όλων των πολιτισμών, αναγνώριση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών των μεταναστευτικών ομάδων.

☺ Το αντιρατσιστικό μοντέλο: το ίδιο το κράτος να αποβάλλει ρυθμίσεις και αναφορές με ρατσιστικό περιεχόμενο.

☺ Το διαπολιτισμικό μοντέλο: αναγνώριση και σεβασμός μεταξύ των ατόμων διαφορετικών ομάδων. Ισοτιμία πολιτισμών, ίσες ευκαιρίες, ισοτιμία μορφωτικού κεφαλαίου μαθητών με διαφορετική πολιτισμική προέλευση.

Τα προγράμματα σπουδών εξαντλούνται σχεδόν σε εκπαιδευτικές τεχνικές και μεθόδους, εγκλωβίζοντας τον εκπαιδευτικό σε συγκεκριμένο ρόλο πέρα και ανεξάρτητα από το περιβάλλον το οποίο συνδιαμορφώνουν οι μαθητές με τις εμπειρίες και τα βιώματά τους.

Paul Klee - In the Houses of Saint Germain - 1914

Paul Klee, Red Balloon (Roter Ballon), 1922

Οι εκπαιδευτικοί
‘αμφιπολιτισμικών’
μαθητών πρέπει να
συνειδητοποιήσουν την
άλλη πραγματικότητα, να
λειτουργήσουν με
γνώμονα μια
**«Χειραφετική
Παιδαγωγική»** .

Μειονότητες στην Ελλάδα: Τσιγγάνοι-Ρομά, Μουσουλμάνοι, Παλινοστούντες

Paul Klee, Fright of a Girl, 1922

Οι **Τσιγγάνοι-Ρομά**: μειονότητα με ξεχωριστή εθνοτική ταυτότητα (εκφράζεται με την πολιτισμική τους προέλευση, την κοινωνική οργάνωση, τις αξίες και τη γλώσσα «ρομανί»). Το μεγαλύτερο ποσοστό είναι χριστιανοί ορθόδοξοι και αυτοί που ζουν στη Δυτική Θράκη είναι μουσουλμάνοι.

Συχνές μετακινήσεις και επαφή με το διαφορετικό. Έχουν ωστόσο μια έντονη κοινωνική οργάνωση που τους βοηθά να επιβιώνουν μέσα στις μεταβολές.

Στερεοτυπικοί χαρακτηρισμοί - αυτοχαρακτηρισμοί
Ανεργία στον δημόσιο τομέα - γυναίκες με χαμηλή
αυτοαντίληψη.

Οι μισοί δεν είναι γραμμένοι σε δημοτολόγια.

Αν και πολλοί πήραν την ελληνική ιθαγένεια,
δεν έχουν ταυτότητα και υπάρχει δυσκολία
επικοινωνίας με τις κρατικές αρχές.

Το συναίσθημα του ερευνητή: «είναι απόντες, δεν
υπάρχουν».

Ο εκπαιδευτικός πρέπει να γνωρίσει τις
ιδιαιτερότητες και τα προβλήματά τους.

Μουσουλμάνοι της Δυτικής Θράκης: διαφορετικά πολιτισμικά χαρακτηριστικά, γλώσσα και καταγωγή: Τούρκοι, Πομάκοι, Μουσουλμάνοι Τσιγγάνοι.

Οι **Πομάκοι** είναι μια ιδιαίτερη ομάδα. Ένα μεγάλο ποσοστό δεν τελειώνει τη βασική Εκπαίδευση.

Υπάρχουν διαφορές οι οποίες πρέπει να αντιμετωπίζονται με εποικοδομητικό τρόπο.

 Ανταλλαγή ρόλων, ενσυναίσθηση.

Παλινοστούντες: διαφέρουν ως προς τη γλώσσα, τον τόπο προέλευσης, τις αιτίες μετανάστευσης και παλιννόστησης.

Διατηρούν τον πολιτισμό της χώρας τους και προσπαθούν να προσαρμοσθούν στην ελληνική πραγματικότητα.

Henri Matisse, Dance, 1910